

ვასტანგ გურუგლი

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება:
წარსული და თანამედროვეობა

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება: წარსული და თანამედროვეობა

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბება რთული და ხანგრძლივი პროცესია. ამ პროცესზე ბევრი რამ ახდენს გავლენას. ჩვეულებრივ ეროვნული ცნობიერების გაჩენა წინ უსწრებს სახელმწიფოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბებას. სახელმწიფოს წარმოშობა თავისთავად ხელს უწყობს ეროვნული ცნობიერების გაძლიერებას, რადგან სახელმწიფოებრივი ცნობიერება სწორედ ეროვნულ ცნობიერებას ემყარება. ეს ორი ფენომენი ქმნის სახელმწიფოს ძლიერების საფუძველს - ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ცნობიერებას.

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბებაზე, მის შესუსტებასა თუ გაძლიერებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ქონების გადანაწილება და მისი თანამდევი პროცესები ერსა და სახელმწიფოში.

დღევანდელი ქართული ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება სულ მცირე ოცდაათსაუკუნოვანი განვითარების შედეგია. XIX საუკუნის დამდეგს რუსეთის იმპერიის მიერ ქართული სამეფო-სამთავროების დაპყრობამ ძლიერი დარტყმა მიაყენა ქართულ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ცნობიერებას. საქართველოს სახელმწიფოებრიობის დაკარგვის შემდეგ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ცნობიერებაზე უარყოფითი გავლენა იქონია საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებამ (1811 წელს გაუქმდა მცხეთის საკათალიკოსო ტახტი, ხოლო 1814 წელს - აფხაზეთის საკათალიკოსო ტახტი). ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიის უფლებების ფეხქვეშ გათელვამ და სამეფო სახლის წევრების რუსეთში გადასახლებამ, ისევე როგორც საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმებამ და უძველესი ეკლესიის რუსი ეგზარქოსისათვის დაქვემდებარებამ, ცხადია, დიდი ზიანი მიაყენა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ცნობიერებას.

ქართველი ერის მომავალი დამოკიდებული იყო იმაზე, თუ დროის რა მონაკვეთში მოხდებოდა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების გამოცოცხლება, რათა შესაძლებელი გამხდარიყო ბრძოლის დაწყება შელახული ეროვნული ღირსების აღდგენისათვის.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს ერთი განსაკუთრებული მოვლენის შესახებ. ქართული ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება რომ დიდ სირთულეს შეუქმნიდა რუსეთის იმპერიის პოლიტიკას დაპყრობილ საქართველოში, ეს იმთავითვე გახდა ცნობილი. 1802 წლის აპრილში, თბილისში, სიონის ტაძარში, წაკითხულ იქნა რუსეთის იმპერატორ ალექსანდრე I-ის მიერ 1801 წლის 12 სექტემბერს ხელმოწერილი მანიფესტი ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების შესახებ. მანიფესტის წაკითხვის შემდეგ სიონის ტაძარში შეკრებილ ქართველობას რუსეთის იმპერატორის ერთგულებაზე უნდა დაეფიცა. კახეთის თავადებისა და აზნაურების ნაწილმა არ დაიფიცა, რუსის ჯარის ალყა გაარღვია და თბილისი დატოვა. ამას ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების თვალსაზრისით მეტად საინტერესო მოვლენები მოჰყვა: 1802 წლის პოლიტიკური გამოსვლა კახეთში, 1804 წლის აჯანყება ქართლის მთიანეთში, 1812 წლის აჯანყება კახეთში, 1819-1820 წლების აჯანყება იმერეთში. 1832 წლის შეთქმულებამ კი აშკარად დაადასტურა, რომ ქართული ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების აღდგენა-გაძლიერება უკვე შეუქცევადი პროცესი იყო, თუმცა ყოველივე ეს ეხებოდა ქართულ არისტოკრატობას და არა მთელ ქართველ ერს.

XIX-XX საუკუნეებში (1801-1917 წწ.) ქართული ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების აღდგენა-გაძლიერების პროცესი ზოგადად კარგად არის ცნობილი. დღეს ჩვენ გვინდა ყურადღება გავამახვილოთ ერთ უმნიშვნელოვანეს საკითხზე - ქონების გადანაწილების პროცესზე საქართველოში და მის გავლენაზე ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ცნობიერებაზე (XIX-XXI სს.).

* * *

რევოლუციის გამარჯვებად ტრადიციულად პოლიტიკური ძალაუფლების დაპყრობა აღიქმება. სინამდვილეში კი რევოლუციის საბოლოო გამარჯვება დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ განვითარდება ქონების გადანაწილების პროცესი სახელმწიფოში

ანუ დათმობენ თუ არა ქონებას (ან მის უდიდეს ნაწილს მაინც) ის კლასები, რომლებიც რევოლუციის მიერ დამსობილი ხელისუფლების სოციალურ და ეკონომიკურ საყრდენს წარმოადგენდნენ. წინააღმდეგ შემთხვევაში რევოლუცია მიზანს ვერ მიაღწევს და მას მალე შეიძლება მოჰყვეს სრულიად ლოგიკური მოვლენა - კონტრრევოლუცია. სწორედ ამიტომ პოლიტიკური ძალაუფლების დაპყრობა მიზანი კი არაა, არამედ საშუალებაა მიზნის მისაღწევად - ქონების გადანაწილების განსახორციელებლად.

რევოლუციის გზით პოლიტიკური ძალაუფლების დაპყრობის შემდეგ ქონების გადანაწილების ნიმუშად შეიძლება ჩაითვალოს ინგლისი და საფრანგეთი. ინგლისის რევოლუციამ (XVII საუკუნის შუახანები), ისევე როგორც საფრანგეთის რევოლუციამ (XVIII საუკუნის დასასრული), ქონების გადანაწილების ისეთი პრინციპები წამოაყენა და გაატარა, რომელმაც დასაბამი მისცა ახალ სახელმწიფოებრიობას - ბურჟუაზიულ სახელმწიფოს. ბურჟუაზიულ სახელმწიფოში, ცხადია, ქონების თანასწორად გადანაწილება უტოპია იყო. სამაგიეროდ ბურჟუაზიულმა სახელმწიფომ როგორც დიდი, ისე საშუალო და მცირე ეკონომიკური შექმნის მოქალაქეებს მისცა პოლიტიკური თანასწორობა (საარჩევნო და სხვა უფლებანი), ადამიანის უფლებათა დაცვის გარანტია (პიროვნების ხელშეუხებლობა, კანონის წინაშე თანასწორობა და სხვ.), საბაზრო ეკონომიკა (თავისუფალი კონკურენციის პირობებში ქონების დაგროვების უფლება და სხვ.). ყოველივე ეს ადამიანისთვის იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ გამოირიცხა სერიოზული კონტრრევოლუცია, ან საერთო-ეროვნული სოციალური ამბოხის შესაძლებლობა. ეს კი სტაბილური პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული განვითარების გარანტიას იძლეოდა. ყოველივე ამან განსაზღვრა ინგლისელისა და ფრანგის ძლიერი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბება, პატრიოტიზმისა და მოქალაქეობრიობის მძაფრი შეგრძნება.

პოლიტიკური ძალაუფლების დაპყრობის შემდეგ ქონების გადანაწილება ვერ შეძლო რუსეთის იმ პოლიტიკურმა ელიტამ, რომელიც სახელმწიფო ძალაუფლებას 1917 წლის თებერვალ-მარტის რევოლუციის შემდეგ დაეუფლა. ამის უშუალო შედეგი იყო პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური კრიზისი, რაც 1917 წლის ოქტომბერში ბოლშევიკების მიერ განხორციელებული კონტრრევოლუციური სახელმწიფო გადატრიალებითა და დიქტატორული რეჟიმის ჩამოყალიბებით დასრულდა. შედეგი მეტად სავალალო იყო. ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების ნაცვლად რუსეთში ჩამოყალიბდა სოციალური ჯგუფებისა და კლასების (პარტიულ-კლანური) ცნობიერება. საბჭოთა (ბოლშევიკურმა) იდეოლოგიამ ეს პროცესი კიდევ უფრო გააღრმავა, რადგან სოციალური ჯგუფებისა და კლასების ცნობიერების გაძლიერება დიქტატორული რეჟიმის სიმტკიცის აუცილებელი პირობა იყო. ბოლშევიკებმა რეალურად არ დაუშვეს არაფერი, რაც ხელს უწყობდა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბებას (პოლიტიკური თანასწორობა, ადამიანის უფლებათა დაცვა, საბაზრო ეკონომიკა).

ქონების გადანაწილება და მის შესაბამისად ახალი პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური სისტემის ჩამოყალიბება რევოლუციის გარეშე შეიძლება. ამის მცდელობის მაგალითი მოგვცეს მეფის რუსეთმა და პრუსიამ. ბატონყმობის გაუქმება (მემამულეთა მიწის ნაწილის გლეხთა ხელში გადასვლა), სასამართლო რეფორმა (წოდებრივი სასამართლოს გაუქმება და ყველა მოქალაქისათვის ერთიანი სასამართლოს დაწესება), სასოფლო მმართველობის რეფორმა (გლეხობის მონაწილეობა სოფლის მმართველობაში), საქალაქო მმართველობის რეფორმა (მოსახლეობის მონაწილეობა ქალაქის მმართველობაში) იმის მომასწავებელი იყო, რომ ძველი ეკონომიკური და სოციალური სისტემა ნგრევას იწყებდა. ქონების გადანაწილებას აუცილებლად მოჰყვებოდა პოლიტიკური სისტემის შეცვლა. წარმატებით დაწყებული პროცესი, გარკვეული მიზეზების გამო, შეფერხდა, რამაც საბოლოოდ 1905-1907 წლების რევოლუცია გამოიწვია. რევოლუციის დამარცხების შემდეგ, ქონების გადანაწილების პროცესი ცალმხრივად (მხოლოდ სოფლად) განვითარდა, საყოველთაოდ ვერ იქცა, ვერ ჩამოყალიბდა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება. ამან კი რუსეთი მეორე რევოლუციის აუცილებლობის წინაშე დააყენა.

რევოლუციის გარეშე ქონების გადანაწილების პროცესი წარმატებით განვითარდა პრუსიაში, რამაც, სხვა შედეგებთან ერთად, ძლიერი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების გაჩენაც გამოიწვია.

* * *

ქონების გადანაწილების პროცესი თავისებურად მიმდინარეობდა საქართველოში, რამაც მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრა ქართველის ეროვნული და სახელმწიფოებრივი ცნობიერება.

XIX საუკუნის დამდეგისათვის საქართველოში არსებულ სოციალურ ფენებსა და კლასებს შორის ქონების გადანაწილება ასეთ სურათს იძლეოდა. მრეწველობის არ არსებობისა და ძალზე სუსტად განვითარებული ხელოსნობისა და ვაჭრობის პირობებში იმ პერიოდისათვის საქართველოში წარმოების მთავარ საშუალებას მიწა წარმოადგენდა. მიწის მთელი ფონდი გადანაწილებული იყო სამეფო ოჯახს, არისტოკრატებს (თავადებს, აზნაურებს) და ეკლესიას შორის. წარმოების საშუალების გარეშე (მიწის საკუთრებაში ფლობის გარეშე) იყო დარჩენილი ერის უდიდესი ნაწილი - გლეხობა. გლეხობაში ანუ ერის აბსოლუტურ უმრავლესობაში ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების აღორძინება-გაძლიერების აუცილებელ პირობას გლეხის მიწის მესაკუთრედ ქცევა წარმოადგენდა. მოვლენები კი სულ სხვაგვარად განვითარდა. სამეფო ოჯახის წევრთა მიწები რუსეთის სახელმწიფო უწყების განკარგულებაში გადავიდა, ხოლო საქართველოს ეკლესიისა - რუსეთის ეკლესიის მფლობელობაში. არისტოკრატთა (თავადებმა, აზნაურებმა) მიწა შეინარჩუნა. რუსეთის გლეხობის მსგავსად ქართველი გლეხობა მიწის მესაკუთრედ ვერ იქცა. ბატონყმობა ჯერჯერობით ძალაში რჩებოდა.

ასეთ ვითარებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ხელოსნობისა და ვაჭრობის განვითარებას, კაპიტალის დაგროვების პროცესის დაწყებას და ქართული ეროვნული ბურჟუაზიის ჩამოყალიბებას. ბურჟუაზიას თავიდანვე უყალიბდება ეროვნული ცნობიერება, რადგან მისი არსებობის აუცილებელი პირობაა ქვეყნის ბაზრის დაცვა კონკურენტებისაგან. ამ რთულ საქმეს ეროვნული ბურჟუაზია, ცხადია, თავს მარტო ვერ ართმევს და იგი უცხო ქვეყნების ბურჟუაზიის წინააღმდეგ ბრძოლაში დახმარებისთვის მიმართავს ხალხს. თავისი ეკონომიკური ინტერესებიდან გამომდინარე ბურჟუაზიას ხალხში შეაქვს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება. რუსეთის საიმპერატორო კარისათვის, ცხადია, საქართველოში პროცესის ასეთი გზით განვითარება სასურველი არ იყო. ქართული ეროვნული ბურჟუაზია პოლიტიკურ ძალად არ უნდა ქცეულიყო. სწორედ ამიტომ რუსეთის საიმპერატორო კარმა და კავკასიის კოლონიურმა ადმინისტრაციამ ყველაფერი გააკეთეს იმისათვის, რომ საქართველოს ეკონომიკა არაქართული ბურჟუაზიის (ძირითადად სომხურის) ხელში აღმოჩენილიყო. სომხურმა ბურჟუაზიამ ჩაიგდო ხელში ხელოსნობა და ვაჭრობა, წვრილი სამრეწველო საწარმოები და ბოლოს - ფაბრიკა-ქარხნები.

მდგომარეობის ხსნა კიდევ შეიძლებოდა თუ მიწა ქართული არისტოკრატისა და გლეხობის ხელში დარჩებოდა. მოვლენათა განვითარებამ ამ შემთხვევაშიც სავალალო ხასიათი შეიძინა. საქართველოს დაპყრობისთანავე (XIX საუკუნის დამდეგი) რუსეთის საიმპერატორო კარმა ქართული არისტოკრატია, როგორც ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების მატარებელი სოციალური ძალა, განდევნა სახელმწიფო ცხოვრების ყველა სფეროდან. მნიშვნელოვან თუ შედარებით უმნიშვნელო სახელმწიფო თანამდებობაზე მხოლოდ უცხოტომელები (რუსები, სომხები და ა.შ.) ინიშნებოდნენ. ქართულმა არისტოკრატთა შემოსავლის მნიშვნელოვანი წყარო (ჯამაგირი) დაკარგა. შემოსავლის ერთადერთ წყაროდ რჩებოდა მიწა. საქართველოში მაიორატის სისტემის არარსებობის გამო არისტოკრატული საგვარეულოების მფლობელობაში არსებული მიწის ფონდი დაუსრულებლად ნაწილდებოდა ოჯახის წევრებს (შვილებს) შორის. ამიტომ თითოეული ოჯახის მფლობელობაში არსებული მიწის რაოდენობა სულ უფრო მცირდებოდა, კლებულობდა მამულიდან მიღებული შემოსავალიც. XIX საუკუნის დამდეგისათვის, რომ არაფერი ვთქვათ საშუალო და წვრილ აზნაურობაზე, თვით ცნობილი თავადური საგვარეულოების მნიშვნელოვანი ნაწილიც კი მცირე მიწას ფლობდა, ე.ი. მცირე იყო მამულიდან მიღებული შემოსავალიც. 1832 წლისათვის ქართლისა და კახეთის ცნობილი თავადური საგვარეულოების წარმომადგენელთა დიდ ნაწილს მიწა იმდენად მცირე შემოსავალს აძლევდა, რომ მხოლოდ ელემენტარული მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად თუ კმაროდა. ამ შემოსავლით შეუძლებელი იყო, მაგალითად, შვილებისათვის რუსეთში ან საზღვარგარეთ განათლების მიცემა, ოჯახისათვის პროფესიონალი ექიმის დაქირავება, თანამედროვე ევროპული ტანსაცმლისა და ავეჯის შექმნა, მთელი წლის მანძილზე ქალაქში ცხოვრება და ა.შ. ფულის ნაკლებობის გამო

ქართულმა არისტოკრატამ მასობრივად დაიწყო ვალის აღება სომხური ბურჟუაზიისაგან, რაც მალე ძვირად დაუჯდა. თუ არისტოკრატის ნაწილმა მიწა დაკარგა პირდაპირი გაყიდვის გზით, მეორე და უფრო მნიშვნელოვანი ნაწილი ვალების გადაუხდელობის გამო გახდა იძულებული მიწა გაეყიდა. ორივე შემთხვევაში მიწის მყიდველი ისევ არაქართული (ძირითადად სომხური) ბურჟუაზია იყო.

საქართველოში რუსეთის გაბატონების სამოცი წლისთავზე (XIX საუკუნის 60-იანი წლების დამდეგისათვის) ქონების გადანაწილების პროცესის თავისებურებათა გამო პრაქტიკულად ვერ ჩამოყალიბდა **ქართული ეროვნული ბურჟუაზია**, ანუ არ არსებობდა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების მატარებელი და მისი ხალხში შემტანი ორგანიზებული პოლიტიკური ძალა. ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება ძლიერი იყო ქართულ არისტოკრატიაში, მაგრამ დიდი ინტელექტუალური შესაძლებლობების მქონე ქართული არისტოკრატია მოკლებული იყო ეკონომიკურ სახსარს, რაც აუცილებელი იყო ხალხში ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების შეტანისათვის, ქართული ეროვნული ცნობიერების წინააღმდეგ მებრძოლი რუსეთის საიმპერატორო კარის, კავკასიის კოლონიური ადმინისტრაციისა და უცხოტომელი ბურჟუაზიის წინააღმდეგობის დასაძლევად. ასეთ მიმე, თითქმის უიმედო, ვითარებაში დიდი ტრადიციების მქონე ქართულმა არისტოკრატამ დაიწყო ბრძოლა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერებისა და შელახული ეროვნული ღირსების აღდგენისათვის. ამ მოძრაობას სათავეში ედგა მოღვაწეთა დასი ილია ჭავჭავაძის წინამძღოლობით.

XIX საუკუნის 60-იანი წლების ეროვნულ მოძრაობას ჰქონდა ყველაფერი, რაც აუცილებელი იყო მიზნის მისაღწევად: დიდი წინამძღოლი, მოღვაწეთა ბრწყინვალე დასი, შესანიშნავი პროგრამა, პროგრამის განხორციელების კარგად გააზრებული გზები. არ ჰქონდა მხოლოდ ერთი რამ: **პროგრამის რეალიზებისათვის აუცილებელი ეკონომიკური სახსარი**. ქვეყანაში არ იყო არც ეროვნული ბურჟუაზია (დიდი კაპიტალის მფლობელი ბურჟუაზია) და არც საშუალო და წვრილ კერძო მესაკუთრეთა ფენა (გლეხობა, ხელოსნები, წვრილი ვაჭრები). მართალია, ბატონყმობა ამ დროისათვის უკვე გაუქმებული იყო, მაგრამ საგლეხო რეფორმის განსაკუთრებული ხასიათის გამო ქართველი გლეხობა კერძო მესაკუთრეთა შეძლებულ ფენად ვერ ჩამოყალიბდა. ხელისუფლების მხარდაჭერისა და უკვე დაგროვილი კაპიტალის წყალობით სომხურმა ბურჟუაზიამ არც წარმოების (მრეწველობის) და არც ვაჭრობის სფერო არ დაუთმო ქართველობას. მართალია საგლეხო რეფორმის ძალით გლეხმა მიწა მიიღო (კერძო მესაკუთრე გახდა), მაგრამ კანონით გლეხს მიღებული (მემამულისაგან გამოსყიდული) მიწის გაყიდვა ეკრძალებოდა. სერიოზული კაპიტალის გარეშე კი გლეხს ქალაქში წასვლა და საბაზრო ეკონომიკის უპირატესობით სარგებლობა (ვაჭრობა-მრეწველობაში ჩაბმა) არ შეეძლო.

სოფლად მიწის ყიდვა-გაყიდვის აკრძალვამ შეაფერხა ბურჟუაზიულ ურთიერთობათა განვითარება, მდიდარი გლეხობის ფენის (ფერმერების) წარმოქმნისა და სოფლად დაგროვილი კაპიტალის ქალაქში გადატანის პროცესი. სომხური ბურჟუაზია კონკურენციისაგან დაცული აღმოჩნდა. სოფლად დარჩენილი ქართველი გლეხი კი მიმე მდგომარეობაში ჩავარდა. მცირე მიწაზე მეურნეობის მოწყობა და შეძლებულ მესაკუთრედ გადაქცევა ძნელი იყო.

საგლეხო რეფორმის შემდეგ კვლავ გრძელდებოდა ქართული არისტოკრატის მიწების სომხური ბურჟუაზიის ხელში გადასვლა. ასეთ ვითარებაში ქართული ეროვნული ბურჟუაზია ნელა იმართებოდა წელში და საბოლოოდ 1917-1918 წლებისათვის სერიოზულ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ძალად ვერ ჩამოყალიბდა. მას მუდმივად თრგუნავდა სომხური და რუსული კაპიტალი.

ზემოთ აღნიშნულმა მოვლენებმა გამოიწვია ის, რომ ორმოცდაათწლიანი ბრძოლის შედეგად, მართალია, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება კი გაძლიერდა, მაგრამ მის გვერდით სულ უფრო იკიდებდა ფეხს კლასობრივი და პარტიული ცნობიერება. კლასობრივი და პარტიული ცნობიერების გაძლიერების მაუწყებელი იყო 1905-1907 წლების რევოლუცია - XIX საუკუნის 60-90-იანი წლების ეროვნული მოძრაობის მონაპოვრის (ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების) მოსპობის სერიოზული მცდელობა.

1917-1918 წლებში განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადად დაადასტურა, რომ 1905-1907 წლების რევოლუციამ ვერ მოსპო ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება. თუმცა ცხადი გახდა, რომ მუშების და გლეხების გარდა კლასობრივმა და პარტიულმა

ცნობიერებამ ფეხი მოიკიდა ქართულ არისტოკრატიაში. თითქმის აუხსნელია, თუ რატომ აღმოჩნდა ქართული არისტოკრატის (თავადების, აზნაურების) ნაწილი სოციალისტური ორიენტაციის პარტიებში, რატომ განდევნა მათი ცნობიერებიდან ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი კლასობრივმა და პარტიულმა. ამ მოვლენას ერთადერთი ახსნა აქვს. ქონების გადანაწილების პროცესმა, რომელიც XIX საუკუნის დამდეგიდან დაიწყო და განსაკუთრებით დაჩქარდა XIX საუკუნის 60-იანი წლების შუა ხანებიდან, ქართული არისტოკრატია ფენებად დაშალა. არისტოკრატის მცირე ნაწილმა, ქონებრივი მდგომარეობის მიუხედავად, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება შეინარჩუნა. არისტოკრატის უდიდესი ნაწილი, რომელიც ძალზე მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობაში იყო, ორად აღმოჩნდა გაყოფილი. ერთმა ნაწილმა სამხედრო და სამოქალაქო ბიუროკრატულ სისტემებში მოიკალათა. მათ უმრავლესობას აღარ გააჩნდა ეროვნული ცნობიერება. მეორე ნაწილი სოციალისტურ მოძრაობაში ჩაება, სოციალური თანასწორობისათვის ბრძოლა გაიხადა მიზნად და საერთოდ დაკარგა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება. ეს იყო დიდი ეროვნული ტრაგედია. ცოტა მოგვიანებით, კერძოდ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის არსებობის პერიოდში (1918-1921 წწ.) ნათელი გახდა, რომ ქართველი ერი ურთულესი პრობლემის წინაშე იდგა - XIX-XX საუკუნეთა (1801-1917 წწ.) განმავლობაში საქართველოში მიმდინარე ქონების გადანაწილების პროცესის თანამდგევი უარყოფითი მოვლენები დიდ საფრთხეს უქმნიდა ქართულ სახელმწიფოს. სწორედ ქონების გადანაწილების შედეგი იყო ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი და კლასობრივი (პარტიული) ცნობიერების სავალალო თანაფარდობა.

პოლიტიკური ელიტა (არისტოკრატის, სამღვდელთა, გლეხობის, მუშების, ვაჭრების წარმომადგენლები) მხოლოდ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერებით როდი იყო გამსჭვალული. მასში წარმოდგენილი იყვნენ კლასობრივი (პარტიული) ცნობიერების მატარებელი მოღვაწეები. პოლიტიკური ელიტა აშკარად ორად იყო გახლეჩილი. უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, პოლიტიკურ ელიტაში, თუნდაც 20-25 წლის წინანდელ პერიოდთან შედარებით, დიდი ცვლილებები მოხდა - **კლასობრივი (პარტიული) ცნობიერება აშკარად ჩრდილავდა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ცნობიერებას.** პოლიტიკური ელიტის დიდი ნაწილი სოციალ-დემოკრატიული, სოციალისტურ-ფედერალისტური, სოციალისტ-რევოლუციური და ანარქისტული იდეებით იყო გატაცებული. შედარებით მცირე ნაწილი (ეროვნულ-დემოკრატები და უპარტიოები) ინარჩუნებდა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ცნობიერებას. ეს ცხადად იგრძნობოდა, როგორც ქვეყნის უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოში (ეროვნულ საბჭოში, პარლამენტში, დამფუძნებელ კრებაში), ისე უმაღლეს აღმასრულებელ ხელისუფლებაში (მთავრობაში).

გლეხობის ნაწილი **კლასობრივი (პარტიული) ცნობიერების** მატარებელი იყო. გლეხობაში დაბალი იყო **პატრიოტული, მოქალაქეობრივი** შემართება, შესაბამისად დაბალი იყო **სახელმწიფოებრივი აზროვნების** დონე. გლეხობის მნიშვნელოვანი ნაწილი სოციალ-დემოკრატიული იდეოლოგიის გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა, ნაწილი კი სოციალისტ-რევოლუციონერებს უჭერდა მხარს. საერთოდ გლეხობის განწყობა სოციალისტური მოძღვრებიდან გამომდინარე რადიკალურ-ექსტრემისტული იყო. ეს სენი გლეხობამ 1905-1907 წლების რევოლუციის პერიოდში შეიძინა. გლეხობის განწყობილებაზე ძალზე უარყოფითი გავლენა იქონია პირველი მსოფლიო ომიდან სოფელში დაბრუნებულმა ჯარისკაცების აგიტაციამ. ომიდან დაბრუნებული ჯარისკაცები სოციალური თანასწორობის იდეით იყვნენ შეპყრობილნი. მათი დიდი ნაწილი ბოლშევიკი აგიტატორების როლს ასრულებდა და გლეხობას შეიარაღებული აჯანყების გზით მიწის ხელში ჩაგდებისაკენ მოუწოდებდა. ყოველივე ამან კატასტროფულად დასცა არმიის ბრძოლისუნარიანობა, რომელიც ძირითადად გლეხობიდან კომპლექტდებოდა.

მუშების დიდი ნაწილი **კლასობრივი (პარტიული) ცნობიერებით** იყო მოწამლული და ეროვნულ ცნობიერებას წარსულის მავნე გადმონაშთად თვლიდა. მუშების უმრავლესობას გლეხების მსგავსად არ გააჩნდა პატრიოტული, მოქალაქეობრივი შეგნება. მუშები თავის მისიას კლასობრივი ცნობიერებით შეპყრობილი პოლიტიკური ელიტის მხარდაჭერაში ხედავდნენ და არა სახელმწიფოს (სამშობლოს) ერთგულებაში. ამისი მაგალითია ქართული სახალხო გვარდიის პოზიცია. სახალხო გვარდია, რომელიც ძირითადად თბილისის მუშებისგან შეიქმნა, თავის მისიას საკანონმდებლო

და აღმასრულებელი ხელისუფლებაში მყოფი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის და არა სამშობლოს დაცვაში ხედავდა.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ ქონების გადანაწილების თვალსაზრისით რადიკალური ღონისძიებანი ვერ გაატარა. გარდა იმისა, რომ ვითარების გამოსწორება ობიექტური მიზეზების გამო ძნელი იყო, ხელისუფლების პოლიტიკურ მრწამსს ეწინააღმდეგებოდა ძლიერი ეროვნული ბურჟუაზიისა და გლეხობისაგან კერძო მესაკუთრეთა ძლიერი ფენის შექმნა. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის მიერ გატარებული აგრარული რეფორმა წარმოდგენილად უკეთესი იყო, ვიდრე საბჭოთა რუსეთში გატარებული აგრარული რეფორმა, მაგრამ იგი მაინც ვერ უზრუნველყოფდა ფერმერთა ძლიერი ფენის შექმნას, რომელიც ხელისუფლების სოციალური დასაყრდენი იქნებოდა. საბოლოოდ პოლიტიკურმა ელიტამ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა დაცემამდე მიიყვანა. აუცილებლობის ქამს ხელისუფლება ძლიერი სოციალური დასაყრდენის გარეშე და სუსტი არმიის ამარა აღმოჩნდა.

1918 წ. 26 მაისი, თავისთავად ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების აღმავლობის მაუწყებელი იყო. მიუხედავად ამისა, თუ ღრმად გავიაზრებთ ქართული პოლიტიკური ელიტის მიერ 1917 წლის მარტიდან (რუსეთის იმპერიის დამხობიდან) 1918 წლის მაისამდე (სახელმწიფოებრიობის აღდგენამდე) განვლილ გზას, აშკარად შევნიშნავთ ორ მეტად არასასურველ მომენტს: **პირველი**. ქართული პოლიტიკური ელიტა, მართალია, იბრძოდა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის, მაგრამ თავს სულაც არ მიიჩნევდა XIX საუკუნის 60-90-იანი წლების ეროვნული მოძრაობის მემკვიდრედ (ეს ეხება როგორც სოციალისტური ორიენტაციის პარტიებს, ისე ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენლებს); **მეორე**. რუსეთთან სახელმწიფოებრივი გამიჯვნის უმთავრესი (განმსაზღვრელი) მიზეზი იყო არა ეროვნული, არამედ პარტიული. ქართული პოლიტიკური ელიტა ემიჯნებოდა არა ზოგადად რუსეთს, რუსეთის სახელმწიფოს, არამედ საბჭოთა, ბოლშევიკურ რუსეთს. ვის აზრს გამოხატავდა ქართული პოლიტიკური ელიტა? მხოლოდ და მხოლოდ თავის პარტიულ აზრს. ვის ეყრდნობოდა პოლიტიკური ელიტა? ისევ და ისევ პარტიული იდეებით შეპყრობილ სხვადასხვა სოციალურ ძალებს (მუშებს, გლეხებს, ინტელიგენციას). რა გააკეთა პოლიტიკურმა ელიტამ მთელი ქართველი ერის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი იდეების გარშემო გაერთიანებისათვის? პრაქტიკულად არაფერი. ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანო (ეროვნული საბჭო, პარლამენტი, დამფუძნებელი კრება) პარტიული პრინციპით იყო გათიშული. უფრო მეტიც, თითოეული პარტია ფრაქციებად დაიშალა და პარტიული გამიჯვნის ნაცვლად პარტიულ-კლანური გამიჯვნა მივიდეთ. ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერება დამფუძნებელი კრების არჩევნების პერიოდში აშკარად დაჩრდილა პარტიულ-კლანურმა ცნობიერებამ. დამფუძნებელი კრების წევრი ვერ გახდა ბევრი ცნობილი ეროვნული მოღვაწე, მათ შორის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დამაარსებელი, იმჟამად უკვე საქვეყნოდ ცნობილი ისტორიკოსი ივანე ჯავახიშვილი. დამფუძნებელი კრების არჩევნებში სოციალ-დემოკრატებმა წარმოდგენელ შედეგებს მიაღწიეს - დაამარცხეს არა მარტო ეროვნულ-დემოკრატები, არამედ სოციალისტური ორიენტაციის პარტიებიც. ამრიგად, ქვეყნის უმაღლეს საკანონმდებლო ორგანოს დაეპატრონა უკვე სოციალ-დემოკრატიული პოლიტიკური ელიტა, რომელიც ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების განმტკიცებაზე ვერ იზრუნებდა, რადგან თვითონ პარტიულ-კლანური ცნობიერების მატარებელი იყო.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის (1918-1921 წწ.) არსებობის პერიოდში ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების განმტკიცებას სერიოზულად შეუშალა ხელი ქვეყნის ხელისუფლების ათეისტურმა პოლიტიკამ. მართალია, საქართველო განთავისუფლდა რუსეთის ბატონობისაგან (1918 წ.), აღდგა საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალია (1917 წ.), მაგრამ ეკლესიამ სახელმწიფოს ცხოვრებაში ტრადიციული ადგილი ვეღარ დაიბრუნა. კათოლიკოს-პატრიარქი იქცა უმნიშვნელო ფიგურად, მის აზრს ქვეყნის უმაღლესი საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლება არ ითვალისწინებდა. დაკნინდა ეკლესიის როლი მოსწავლე-ახალგაზრდობისა და სტუდენტობის აღზრდის საქმეში, ქართულ ჯარში. საქართველოში სახელმწიფოსაგან ეკლესიის გამოყოფა თითქმის იგივე ფორმითა და შინაარსით განხორციელდა, როგორც საბჭოთა რუსეთში. საქართველოს

დემოკრატიული რესპუბლიკის ათეისტური პოლიტიკის გამოვლენა იყო საღვთო რჯულის სწავლების აკრძალვა საერო სკოლებში. 1920 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შენობაში (დღევანდელ პირველ კორპუსში) მოქმედი დავით აღმაშენებლის სახელობის ეკლესია, რომელიც 800 ადამიანს იტევდა, ხელისუფლების მითითებით უნივერსიტეტს გადაეცა, როგორც უბრალო ფართი. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლებამ ქართულ ჯარში არ დაუშვა კაპრალის თანამდებობა. საეკლესიო იერარქიის მიერ ბრძოლაში მიმავალი ქართული ჯარის დალოცვა აიკრძალა. ხელისუფლების წარმომადგენლები არ მონაწილეობდნენ დიდ საეკლესიო დღესასწაულებში. უფრო მეტიც, ქვეყნის უმაღლესი პირი ნოე ჟორდანიას კათოლიკოს-პატრიარქის მიერ მისი ლოცვებში მოხსენიების წინააღმდეგეც კი წავიდა და მასთან სადარბაზოდ მისულ კათოლიკოს-პატრიარქს ლეონიდს მხოლოდ კაბინეტიდან გასულს დააწია თანხმობა.

1921 წელს საქართველო საბჭოთა რუსეთმა დაიპყრო, ხოლო 1922 წელს იგი საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში აღმოჩნდა. საბჭოთა რუსეთსა და საბჭოთა კავშირში ქონების გადანაწილება შემდეგნაირად განხორციელდა: მთელი ქონება გადავიდა სახელმწიფოს ხელში. ფორმალურად მხოლოდ კოლექტიური მეურნეობები (კოოპერატიული საკუთრება) რჩებოდა სახელმწიფო საკუთრების გარეთ. რეალურად კოოპერატიული საკუთრების განმკარგველიც სახელმწიფო იყო. აიკრძალა მიწისა და სამრეწველო სიმძლავრეების კერძო საკუთრებაში ფლობა და ყიდვა-გაყიდვა. პრაქტიკულად ყველა კლასი და სოციალური ფენა ქონების (კერძო საკუთრების) გარეშე დარჩა. ბრძოლა გამოუცხადეს ეროვნულ ცნობიერებასაც.

1921 წლიდან საქართველოში **კლასობრივი (პარტიული) ცნობიერების** დამწერგავი ხელისუფლება იყო. ეროვნული ცნობიერება წარსულის მავნე გადმონაშთად იქნა გამოცხადებული, ხოლო ის, რასაც სახელმწიფოებრივ ცნობიერებად წარმოადგენდნენ, სინამდვილეში კლასობრივი (პარტიული) ცნობიერება იყო. ხელისუფლების მიერ მოსახლეობის დაყოფა საბჭოთა წყობილების მომხრეებად და მოწინააღმდეგეებად, რევოლუციონერებად და კონტრრევოლუციონერებად, წითლებად და თეთრებად, ინტერნაციონალისტებად და ნაციონალისტებად, ათეისტებად და თეისტებად, პროლეტარებად და ბურჟუებად თავისთავად გამორიცხავდა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების ჩამოყალიბებას. ამასთან ერთად, უნდა აღინიშნოს შემდეგი: საბჭოთა (ბოლშევიკურმა) იდეოლოგიამ და მასზე დამყარებულმა პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და სოციალურმა სისტემამ რეალურად ფართო ასპარეზი გაუხსნა ველიკორუსულ შოვინიზმს. სამაგიეროდ დაუნდობელი ბრძოლა გამოუცხადეს სხვა ერების, მათ შორის ქართველების, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ცნობიერებას. პატრიოტიზმის (საბჭოთა პატრიოტიზმის) და მოქალაქეობის (საბჭოთა მოქალაქეობის) შეგრძნება მოსახლეობაში ნამდვილად იყო. ეს შეგრძნება ყალიბდებოდა არა ბუნებრივად, ქონების გადანაწილების კვალობაზე, არამედ საბჭოთა აგიტაციისა და პროპაგანდის დახვეწილი დემაგოგიის წყალობით. აგიტაციისა და პროპაგანდის ღერძი იყო ძველი წყობილების აღდგენის საფრთხეზე მინიშნება. მუშებს აშინებდნენ იმით, რომ ძველი წყობილების აღდგენის შემთხვევაში ქარხნებსა და ფაბრიკებს კვლავ ბურჟუები დაეუფლებოდნენ. გლეხობაში თესდნენ მემამულური მიწათმფლობელობის აღდგენის შიშს. ამასთან ერთად მოხერხებულად იქმნებოდა ქვეყნის მართვაში ხალხის მონაწილეობის ილუზია. როცა გლეხი ან მუშა უახლოეს წარსულს გაიხსენებდა (პირველი მსოფლიო ომისა და სამოქალაქო ომისაგან მოტანილი უბედურება, შიმშილი და ა.შ.), ცხადია, საბჭოთა წყობილებისადმი სიმპათიით იმსჭვალებოდა და ხელისუფლების მხარდამჭერად გვევლინებოდა. ეს არ ეხება მოსახლეობის იმ ნაწილს, რომელიც იმთავითვე კარგად ხედავდა საბჭოთა პროპაგანდის მთელ სიცრუეს. ასეთი მდგომარეობა შენარჩუნებულ იქნა მეორე მსოფლიო ომის (1939-1945 წწ.) ჩათვლით. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მოსახლეობამ ნელ-ნელა დააღწია თავი დიდი სიცრუის ტყვეობას.

საქართველოში პატრიოტიზმს, ნამდვილს და არა საბჭოთა პატრიოტიზმს, კვებავდა ტრადიციულად ძლიერი ერის ისტორიული მესხიერება და ნოსტალგია დაკარგული სახელმწიფოებრიობისადმი. ყოველივე ამან განსაკუთრებით იჩინა თავი XX საუკუნის 70-80-იან წლებში, როცა ცნებები - "საბჭოთა პატრიოტიზმი," "საბჭოთა მოქალაქეობა," "საბჭოთა სამშობლო," "საბჭოთა კულტურა," "საბჭოთა მორალი" - მხოლოდ ღიმილს

ჰგვირდა და პროტესტის გრძნობასაც კი აღარ იწვევდა არც ერთი თაობის წარმომადგენლებში.

1921-1991 წლებში ანუ საბჭოთა საქართველოს არსებობის პერიოდში ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების გაძლიერებაში დიდი როლი შეასრულა ინტელიგენციამ. ერის ისტორიული მეხსიერების შემნარჩუნებელი და დაკარგული სახელმწიფოებრიობისადმი ნოსტალგიის გამღვივებელი სწორედ ქართველი ინტელიგენციის ეროვნულად მოაზროვნე (და არა საბჭოთა ხელისუფლებისათვის სულმიყიდული) ნაწილი იყო. XX საუკუნის 70-80-იანი წლების ქართველი ინტელიგენციის საუკეთესო წარმომადგენლები XIX საუკუნის 60-90-იანი წლების ეროვნული მოძრაობის მოღვაწეთა გზას დაადგნენ. XX საუკუნის 70-იან-80-იანი წლების ეროვნული მოძრაობის წინამძღოლები (ზვიად გამსახურდია, მერაბ კოსტავა და სხვ.) უპირველეს ამოცანად სწორედ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების აღდგენასა და განმტკიცებას მიიჩნევდნენ.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენამ (1991 წ.), ცხადია, ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების გაძლიერება გამოიწვია. ამ პროცესში დიდ როლს ასრულებდა საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებელი ეკლესია. ერის ცხოვრებაში ეკლესიის როლის ზრდა, ეკლესიისათვის ტრადიციული ადგილის დაბრუნება ჯერ კიდევ საბჭოთა ეპოქაში დაიწყო. ეს მოვლენა, უკავშირდება სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქად უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II-ის აღსაყდრებას და ეროვნული მოძრაობის ახალი ეტაპის დაწყებას: ერი შემობრუნდა ეკლესიისკენ, მოძღვარმა დაიბრუნა თავისი ტრადიციული ადგილი ქართველის ცხოვრებაში. საზოგადოების უდიდესმა ნაწილმა შეგნებულად უარყო ათეიზმის ეპოქაში შემუშავებული სტერეოტიპები. მართალია, ჩვენ ჯერ კიდევ შორს ვართ იმისგან, რომ ქართველი ერი და საქართველოს ეკლესია იდენტურ ცნებებად მოიაზრებოდეს, მაგრამ ცხადია ისიც, რომ ეკლესიის მრევლის ზრდა შეუქცევადი პროცესი გახდა.

საბჭოთა კავშირის დაშლისა და საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის (1991 წ.) შემდეგ საქართველო იმავე მდგომარეობაში აღმოჩნდა, რა მდგომარეობაშიც იყო იგი 1918-1921 წლებში. XX საუკუნის 90-იან წლებსა და XXI საუკუნის დამდეგს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების განმტკიცებას ხელი შეუშალა მრავალმა ფაქტორმა, მათ შორის აღსანიშნავია შემდეგი:

პირველი. კოსმოპოლიტური, ანტიეროვნული და ანტიეკლესიური ძალების გააქტიურება მთელს მსოფლიოში, კერძოდ, პოსტსაბჭოთა სივრცეში, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში.

მეორე. საქართველოს ეროვნული ხელისუფლების ოპოზიციის მიერ გარე ძალის (რუსეთის) პოლიტიკური და სამხედრო მხარდაჭერით პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლების დამხობა (1991 წლის დეკემბერი-1992 წლის იანვარი) და მომდევნო წლების სისხლიანი დაპირისპირება რუსეთსა და საქართველოს შორის, რომელიც დღემდე ე.წ. სამოქალაქო ომად ინათლება.

მესამე. ეღუარდ შევარდნაძის მმართველობის პერიოდში (1992-2003 წწ.) სახელმწიფოებრიობის მოშლა, უკანონობა, ძალმომრეობა, შეიარაღებული ბანდების თარეში, კორუფცია, კლანების ბატონობა.

მეოთხე. ეკონომიკური სიდუხჭირე და მოსახლეობის დიდი ნაწილის გაღატაკება.

მეხუთე. ლუკმაპურის საძიებლად ქართველთა უცხოეთში გადახვეწა, სამშობლოდან დიდი ხნით მოწყვეტა.

მექვსე. წარუმატებლობა არმიის შექმნის საქმეში, სუსტი არმიის პრესტიჟის დაცემა.

მეშვიდე. ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის დარღვევა და რუსეთის მიერ ე.წ. "სეპარატისტული დე ფაქტო" მთავრობების დასმა აფხაზეთსა და შიდა ქართლის ნაწილში (ცხინვალის რეგიონში); მათგან საქართველოს ამ ისტორიულ მიწა-წყალზე ქართველთა გენოციდი.

მერვე. კანონით დადგენილი წესით ქონების გადანაწილების ნაცვლად სახელმწიფო ქონების ძარცვა და უკანონოდ მითვისება.

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების განმტკიცების გარეშე ძლიერი სახელმწიფოს შექმნა შეუძლებელია. ისტორია ამის ბევრ მწარე მაგალითს გვაძლევს. დღეს საქართველოში ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების გაძლიერება შეუძლებელია თუ არ მოხდა:

პირველი. საქართველოში ხელისუფლების ძალადობრივი გზით დამსობის სამართლებრივი შეფასება (ყველა შესაბამისი შედეგის გათვალისწინებით).

მეორე. წინა ათწლეულში ქონების გადანაწილების პროცესში დაშვებული შეცდომების გამოსწორება, ამ პროცესის საკანონმდებლო გზით ერთხელ და სამუდამოდ მოწესრიგება.

მესამე. ქართული სახელმწიფოს უნიტარულ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბება, ეროვნულ - სახელმწიფოებრივი ცნობიერების განმტკიცების მთავარ შემაფერხებლად რეგიონალიზმის მიჩნევა.

მეოთხე. საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებლური ეკლესიის როლის ამღლება, საქართველოს ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის დადებული შეთანხმების განუხრელი დაცვა.

მეხუთე. სოფლად და ქალაქად მესაკუთრეთა ძლიერი ფენის შექმნა და მისი ყოველგვარი წახალისება, ბიზნესის განვითარებისთვის ნორმალური, სტაბილური გარემოს შექმნა.

მეექვსე. ეროვნული ეკონომიკის დაცვა უცხო ქვეყნების მავნე ზემოქმედებისაგან.

მეშვიდე. შეძლებისდაგვარად, ეკონომიკის ზრდის კვალობაზე, უცხოეთში გადახვეწილ ქართველთა ნაწილის მაინც სამშობლოში დაბრუნება და მათი დასაქმება.

მერვე. მუდმივი ზრუნვა ძლიერი, ბრძოლისუნარიანი არმიის შექმნისა და შენარჩუნებისათვის, არმიაში სამსახურის პრესტიჟულ სამსახურად გადაქცევა.

მეცხრე. ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის რაც შეიძლება სწრაფად აღდგენა, სეპარატისტული რეჟიმების ლიკვიდაცია.

მეათე. ქართველი ერის, ქართული ენის წარმოშობისა და განვითარების ცრუმეცნიერული შეხედულებების (ე.წ. ქართიზაციისა და სამი/ოთხი ქართველური ენის არსებობის აღიარება, ქართული ეკლესიისთვის "პროზელიტიზმის" დაბრალება და სხვ.) არგუმენტირებული, ღრმა და საფუძვლიანი კრიტიკა.

ქართველი ერის, ქართული სახელმწიფოებრიობის, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის და ქართული კულტურის ისტორიის გაყალბების წინააღმდეგ ბრძოლის სახელმწიფოს პრიორიტეტად გამოცხადება.

მეთერთმეტე. გაცნობიერება იმისა, რომ კუთხური, პარტიული, კლანური აზროვნება ვნებს არა მარტო ეროვნულ და სახელმწიფოებრივ ინტერესებს, არამედ დემოკრატიზაციის პროცესს, საქართველოს დამკვიდრებას საერთაშორისო თანამეგობრობაში.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულის განხორციელება თავისთავად მოსპობს **კუთხურ, პარტიულ და კლანურ** ცნობიერებას, შეიქმნება ხელსაყრელი პირობები **ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ცნობიერების** გაძლიერებისათვის; ქართული კულტურული ფასეულობებისა და ღირებულებების აღორძინებისათვის.